

שיחות אל־יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת כי תצא

גליון 30

**השיעורים של ספר דברים נתנדבו
לזכותם של יואל בן צפורה וזוגתו רויזא בת חוה
יה"ר שזכות רבינו ותורתו יעמוד להם לאורך ימים
טובים בבריאות הגוף והנפש, מתוך שפע רב,
הרחבת הדעת, ונחת דקדושה מיוצ"ח**

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

מלחמת היצר והכרת כלל המידות ותיקונן^ו

תחבולות מלחמת היצר

כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלהיך בידך ושבת שביו (דברים כא, י). ידוע שהרבי רבי בונם אמר שבזמן הזה עיקר פשט הכתוב מדבר במלחמת היצר. והנה במלחמה לא די שנכנסים לקרב עם כלי זיין משוכללים וחיילים הרבה, אלא 'בתחבולות תעשה לך מלחמה' (משלי כד, ו), ואמר הר"ב שיש ללמוד מוסר השכל מתחבולותיו ונצחונותיו הכבירים של נפוליאון הקיסר במלחמותיו. ומה היתה דרכו של זה. הנה כששתי אומות נלחמות זו בזו, עיקר הרצון הוא לכבוש את עיר הבירה ובית המלכות. דא עקא שמקומות הללו הם שמורים ע"י אלפי רבבות חיילים ומצודות גבוהות וחומות בצורות בשמים. ולכן בדרך כלל סביב עיר הבירה נערכת מלחמה כבדה, ולשם הכובש שולח את מיטב חייליו וכלי מלחמתו. אך כיון שהמקום שמור כ"כ, בדרך כלל לא יצליח, ושם יפסיד המלחמה. ואף אם יצליח לכבוש את עיר המלוכה, עדיין יחסר לו הרבה מטובי לוחמיו וכוחותיו עד שיקשה לו אח"כ לכבוש שאר ערי המדינה. אבל נפוליאון היתה לו שיטה אחרת, הוא לא לחם כלל על כיבוש עיר הבירה, אלא הציב שם מערכה אחת של חיילים פשוטים להגן על עמדותיו, וכל טובי חייליו וכלי זיינו השקיע בכפרים ובמקומות זנוחים שאין בהם כל חפץ, בהם אין הגנה חזקה מהצד השני. וכך היה כובש עיר ועוד עיר ועוד כפר ועוד מקום נידח בלי שייפול משערות חייליו ארצה. וכך הלך הוא וחילו עם רוח גבורה וניצחון עד שהגיעו לעיר הממלכה מכל צדדיה, וניצחו גם אותה.

^ו של"ס בקעמפ תשס"ג. שבת אויפריף של בנו הרה"ג ר' מענדל שליט"א.

ואמר הרבי ר' בונם שכך צריכים גם ללחום את מלחמות היצר. הרבה פעמים אנו מרגישים שיש מקום בנפשנו 'וואו די יצר פארלייגט זיך שטארק', אם זו מדה רעה או ניסיון מסוים. וכיון שהאדם מרגיש ששם הוא עיקר המלחמה שלו, הוא משקיע שם את כל עמלו וכל כוחותיו בעקירת המידה או ב'סור מרע' מאותו ניסיון, אבל החסרון הוא שבשעה שכל לבו טרוד במלחמה הזו, כל שאר המקומות שהוא יכול לעבוד עליהם, בין אם זה מידות או ענינים שבי'עשה טוב', הם זננחים לגמרי. ועוד ריעותא יש במהלך הזה של מלחמה, שאם האדם נופל ואינו מצליח להתגבר על המדה או הניסיון, הרי לא נשאר לו מאומה מכל עמלו, והוא מרגיש שהיצר שולט בו לגמרי. על כן העצה היא 'ושבית שביו', מרמז שתיקח אתה ממנו את מה שהוא עושה לך, וממנו וממלחמתו תיקח דוגמא ועצה לנצחו. וכשם שהיצר אינו מתעקש להחטיאך כל יום בכל דבר, אלא מתגבר ומתחדש כל יום בדבר 'קטן' וחושב מחשבות איפה היום הוא יכול להצליח ביותר להכשילך, ושם בעיקר הוא לוחם נגדך, ומשאר הדברים הוא מניח לאדם, גם אתה 'תשבה' כנגדו את תחבולות המלחמה שלו. אין אתה צריך להכניע את היצר בכל תחום ולהפוך למלאך ביום אחד, אלא תחשוב גם אתה מה הם המקומות שאני יכול להצליח בהם בנקל, ואילו ענינים אוכל לכבוש בלי מלחמות כבדות מדאי.

וכענין שדרשו חז"ל (ויק"ר פכ"א ה) על האי קרא ד'בתחבולות תעשה לך מלחמה', 'אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות'. לאחד זה ללמוד עוד דף גמרא, ולשני זה להתפלל שמו"ע בכוונה או לעשות עוד כמה מעשים טובים, להתרגל במידה טובה או לחזק חברך. וכך ע"י שיהיו לך 'חבילות של מצות' ותכבוש עוד עיר ועוד עיר לקדושה, יתגבר כח הקדושה בתוכך, וע"י כל הני עיירות וכפרים שתכבוש, וקניית חבילות חבילות של מצוות, ייכנס בך רוח גבורה דקדושה, שיעזור לך לנצח את היצר גם במדה הרעה הקשה.

ואיתא מחת"ס (עי' כע"ז בדגמ"א), שעצם זה שאינך יושב בחיבוק ידיים נוכח מלחמת היצר, ואתה מקיים בעצמך 'כי תצא למלחמה על איביך', שאתה חושב מחשבות ועושה פעולות ללחום מלחמות ה' נגד היצר האורב לכבוש העיר קטנה שלך, בזה כבר די לזכות לסייעתא דשמיא ולהבטחת התורה ו'ונתנו ה'

אלהיך בידך'. ולא רק שתנצח המלחמה, אלא גם 'ושבית שביו', שע"י שתצא למלחמה ותתבונן במצבך ובחשבון נפשך, תגלה 'אשת יפת תואר' הטמונה בך, והיינו הכוחות האדירים הקדושים שבעמקי נשמתך, 'וחשקת בה', שתשתוקק להתדבק יותר עם הנשמה השוכנת בשביה, ועי"כ תזכה למדרגות יותר גבוהות והשגות יותר נעלות, דייקא מתוך מלחמות היצר.

הכרה עצמית וחשבון הנפש

כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשניאה. והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר (כא, טו–טז). מבאר חתם סופר שלכל אחד יש בנפשו שתי נשים הצרות זו לזו, אחת אהובה והיא 'נשמה אשר נתת בי' חלק אלוה ממעל, ואחת שנואה, זו הרוצה להדיחו ולהסיר את לבבו מאחרי ה', וכמו שלמדנו בריש תניא מה שאמרו חז"ל (ברכות סא): 'צדיקים יצר טוב שופטן, רשעים יצר רע שופטן, בינונים זה וזה שופטן'. 'והיה הבן הבכור לשניאה', שיש אדם שמבכר ונותן קדימה לאשה השנואה במשך כל חייו, אבל כשהוא עומד להיפטר מן העולם, וחושב לעצמו 'ביום הנחילו את בניו' איזה רושם אני משאיר בעולם אחרי פטירתי, מה היתה צורת החיים שלי שאני מנחיל לבני, אז עולה חרטה על לבו, או וויי מה עשיתי, איך קלקלתי מעשי ונתתי 'ראשית אוני' לאשה השנואה. וצריך האדם לדעת שלא יעזור לו אז מאומה, 'לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור'. לא תוכל להחליט ביום אחד שאתה מתרחק מבן השנואה ומתנכר לזה שנתת לו כל חיך את ה'פי שנים', ולומר שבאמת אתה שייך לאשה האהובה. אלא העצה היחידה היא, 'כי את בכור בן השנואה יכיר', ע"י שתעשה חשבון הנפש ותכיר את מעשיך הרעים ותעשה עליהם תשובה, אז תוכל להשיב את בן האהובה למקומו הנכון, לבכורה.

וענין הבנים והבכורה אינו רק ביצ"ט ויצה"ר באופן כללי, אלא גם בפרטים הקטנים יש ענין חלוקת הבכורה, כי אם אחד יש לו נטייה למידת הגבורה וכעס, אז האהובה והשנואה צרות זו לזו, איך יתנהג האדם הזה עם כעסו, האם יכעס

ויתרגז על כל מי שפוגע בו בטעות ויטיל אימה יתרה בתוך ביתו, או ירגיז יצ"ט על יצה"ר ויהיה גיבור הכובש את יצרו, וכך הוא בכל מדה ומדה. ועבודת האדם בעולם הוא 'כי את בכור בן השנואה יכיר', להכיר את בן השנואה, זה שהאדם נוטה לבכרו, ולעשות חשבון הנפש ולהתבונן אם חלילה אני נותן בכורה ופי שנים לבן השנואה. ואם את עושה כן אזי תגלה את ה'אשת יפת תואר' שבך, שהיא נמצאת בשביה אצל אויביך, ורק על ידי 'וחשקת בה' תוכל להחזיר אליה את הבכורה, 'ושבית שביו', להוציאה משביה למקומה כעקרת הבית.

קליפת 'כלאים' במידות

לא תחרש בשור ובחמור יחדו (כב, י). איתא בירושלמי (כלאים פ"ח ה"ב) 'איסי בן עקביה אמר אסור לרכב על גבי פרידה¹ וכו', והא כתיב (מ"א א, לג) 'והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי'. בריה מששת ימי בראשית היתה'. יש להבין מה ראה דוד להרכיב את שלמה דוקא על הפרידה המיוחדת שלו כשהמליכו אחריו. מסביר חת"ס ע"פ הרמב"ן (שמות טו א ד"ה כי גאה) שהסוס מרמז לגאווה כי הוא מתגאה במלחמה, וחמור הוא השפל מבין הבהמות ורודים בו בפרך, 'כחמור למשא', וכן אצל בני אדם יש את המידות הללו של סוס וחמור, יש אדם שיש לו נטיה למידת הגאווה ויש מי שהוא שפל ובזוי בעיני עצמו. וכבר אמרנו שיש מלחמה בתוך האדם אם לִבְכַר את האהובה או השנואה בכל מדה ומדה, וגם אם האדם ביכר את השנואה חלילה, כגון להשתמש עם מידת הגאווה שלו להתגאות על חבריו ולהשפילם, יכול לעשות תשובה ולחזור מדרכו הרעה, כי זו עבודתו עלי אדמות, ללחום נגד טבעו והרגלו. אבל מי שהוא בחי' פרידה, שהוא כלאים של סוס וחמור, ורוכב על חסרונות שתי המדות גם יחד, היינו שבעניני 'אידישקייט' הוא שפל ונבזה

¹ שהיא מין כלאים שנולד מחמור וסוס, והלימוד מק"ו, ומה אם בבגדים שאתה מותר ללבוש זה על זה את אסור בתערובתן, בהמה שאתה אסור להנהיג בה- בזו עם זו, לא כל שכן שאתה אסור לרכוב עליה.

בעיני עצמו, נחבא אל הכלים ואינו עושה מאומה כי 'מי אני ומה חיי', וכשזה מגיע לעסקיו שלו פתאום יוצא הסוס שבתוכו, והוא 'גאה גאה' על כל סביביו ויודע לעשות רעש ולפעול למען הנגיעות שלו, אז זה ממש כלאים האסורים המאוסים לפני ה', וזה הרמז בגמ' 'אסור לרכוב על פרידה'. אבל דוד המלך היתה לו 'פרדה אשר לי', שהיה לו את הצירוף ההפוך, על כבודו לא חס כלל כי היה שפל בעיני עצמו עד מאד, 'ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם' (תהילים כב ז), אבל כשזה היה נוגע לכבוד שמים לא נמנע מלשיר לפני ה' ולחבר ספר תהילים ומזמורים בגאווה דקדושה.

וזה חידוש גדול, שבדרך כלל מי שהוא 'תולעת ולא איש' בעיני עצמו אין לו הקוראז' והגבורה והחוצפה לחשוב שהוא מסוגל להיות 'נעים זמירות ישראל', אבל זו הבריה המיוחדת של הפרידה של דוד, המורכבת מחמור שפל ובזוי בעיני עוה"ז, וסוס מתגאה במלחמות ה'. ולכן המליך את בנו שלמה דייקא על הפרידה שלו, למען ידע ויבין שזה כוחו של מלך ישראל, להיות סוס וחמור גם יחד. ועפ"י דבריו יש לבאר גם אזהרת התורה שלא לחרוש בשור וחמור יחדיו, כי חמור הוא השפל כנ"ל ושור הוא מלך בבהמות (חגיגה יג:): בחי' הגאווה הנ"ל.

ובכתבי רבי צדוק (פרי צדיק בראשית יב) איתא בחינות אחרות במידות שור וחמור, שהשור הוא בעל מחלוקת, 'ואם שור נגח הוא', והחמור מרמז על ההשקעה בחומריות ותאוות עוה"ז, 'בשר חמורים בשרם'. ואם תתבונן תראה שנטיות הללו נובעות משני שורשים מנוגדים, הכעס והמחלוקת ממידת הגבורה, ורדיפת התאוה ממידת החסד. וגם בזה יתפרש כנ"ל, שאם אחד יש לו מידה רעה ונכשל בו 'איז נישט געפערליך', שהרי לכך נוצר, לעבוד על עצמו כל יום, לתקן מידותיו וליישר דרכיו, 'שבע יפול צדיק וקם', אבל מי שאוחז בשתי מידות רעות והפוכות בזמן אחד, אין זה שהוא סתם נכשל באקראי, אלא

הדבר מעיד על פגם יותר עמוק בנפשו, אשר נאחזת בקליפות של כלאים רח"ל, ועל זה הזהירה תורה 'לא תחרוש בשור וחמור יחדיו'².

'שנואה' ו'אהובה' במידת החוצפה

לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך לכל נדר כי תועבת ה' אלהיך גם שניהם. (כג, יט). יש להבין למה אסרה תורה להקריב 'מחיר כלב' על המזבח. והרמב"ן מביא שזה 'דרך בזיון', וזה צ"ב. והענין הוא שלכלב יש מידה רעה ומידה טובה, מצד אחד הוא נאמן מאד לבעליו, מגן עליו ועל ביתו ורכושו, ועושה כל מה שיוורה לו בעליו בנאמנות ובמסירות. ולכן בארצנו נפוץ כ"כ שכל גוי מגדל כלב בתוך ביתו, כי הוא מרגיש שבע"ח זה נאמן לו ושומר עליו. ומצד שני, 'הכלבים עזי נפש', הכלב נובח ונושך ומפחיד כל עובר ושב שאינו בעליו, ומטיל אימה ואיבה על אחרים³. וזה מרמז הכתוב, שאם אתה בא להקריב קרבן לה', לא בהמה על גבי מזבח, אלא רוצה להקריב מעצמך, בחינת 'אדם כי יקריב מכס', ואתה סבור להביע את מסירותך ונאמנותך לה' בכך שתעמוד להגן על חומות דקדושה ע"י שתצעק ותפחיד ותנשוך כל העובר על דברי התורה, כמידת הכלב, אף שכוונתך באמת לטובה לשמור את דרך עץ החיים, מ"מ אמרה תורה 'לא תביא מחיר כלב בית ה'', לא באלה חפצתי. אם אתה רוצה להקריב קרבן לה', תראה נאמנותך ע"י שתרכה כבוד שמים בעולם, תתנהג בקדושה וטהרה, תעשה את הישר בעיני ה' והייתם נקיים מישראל, וכך יתגדל ויתקדש שם שמים על ידך, וממך יראו וכן יעשו. אבל 'מחיר כלב',

² ולא עוד, אלא שהפנימיות של 'שור וחמור', בגמטריא כל"ב, והיא ענין כלבין דחציפין, קליפת עמלק הנוראה כדלהלן.

³ והיינו טעמא שקיבל הכלב בשור טריפה בשכרו, כי בניגוד לטבעו לא חרץ את לשונו כשיצאו בני ישראל ממצרים.

לבזות ולהשפיל ולנבוח על אנשים טועים הוא קרבן מאוס, ובזיון להקריבו על המזבח.

ויש ענף משורש מדת העזות ד'כלבין דחציפין', והוא מדת הליצנות, וכענין שכתוב בענין עמלק בפרשתן (כה, יח) 'אשר קרך בדרך', ומביא רש"י 'לשון קור וחוס וכו', משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחרים'. לקפוץ לאמבטיה רותחת בזמן שאתה יודע שתיכוה, רק כי אתה רוצה להראות שאינך מפחד, זה מעשה ליצנות וחוצפה. וכבר דיברנו הרבה פעמים שליצנות אינה לצחוק מבדיחה, אלא גדר ענין ליצנות הוא 'אפלאכען אן ערנסטע זאך'. ואף שהלץ נלקה הרבה פעמים, מפני שמתנהג בקלות ראש בדברים חשובים מאד, אבל עדיין יש למעשיו השפעה עצומה, 'ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות', כי אמנם הוא לוקה אבל כולם רואים אותו שנכנס ויצא מאותה אמבטיה, וזה כבר מקרר כל חומר הענין בעיני אחרים. ומה שנכוה אותו הלץ בכל גופו, כענין עמלק דכתיב ביה 'ויחלוש יהושע את עמלק לפי חרב', זה כבר אין רואים ומתבוננים כ"כ⁴.

אבל אל לנו לשכוח שיש גם 'אשה אהובה' במדת 'והכלבים עזי נפש', כדאיתא מרבי אורי סטרעליסקער על מש"כ במשנה (סוטה פ"ט מט"ו) 'בעקבות משיחא חוצפא יסגא', שבזמן עקבתא דמשיחא יתרבה הערך של מדת החוצפה. ביאור הדבר הוא, כי בדורנו זה השפל ביותר, שהוא בחי' העקב ממש, כשיעמוד יהודי להתפלל ויעלו מחשבות בראשו, וכי ראוי אני לעמוד לפני ממ"ה הקב"ה להתפלל, ומי אנכי שאחשוב עצמי ראוי ללמוד תורה

⁴ ולעניינו, עומדים אנו בסוף הקיץ, וב"ה השגנו כ"כ הרבה, לא יצאתם מד' אמות של הלכה, של תורה ותפילה, זה כמשלש חדשים, למדתם בהתמדה וחזרתם על ב"ק וב"מ ונבחנום ב'פומבי', אשריכם ואשרי חלקכם. ואם הייתם מתבוננים בזה כמו שאנשים מן הצד שומעים ע"ז, הייתם משתוממים מרוב התפעלות, והייתם מחשיבים את זה ביותר, ד'מאן דירית מסכתא חדא ירית עלמא חדא', וגם הייתם עושים פעולות שיישמר הב"ק והב"מ אצלכם לקנין עולם. אבל עמלק וכלביו מרקדים בינינו, ואומרים לכם, נו, מה כבר למדתם, כבר היה לעולמים וכו'. וזה מקרר כל ההתפעלות והחשיבות והשמחה אצלכם, וזה חבל מאד. לכן יש לנו לקיים בעצמנו 'תמחה את זכר עמלק'.

ולהשכיל בדברי תנאים ואמוראים וראשונים כמלאכים, הלא אני כ"כ מרוחק, קטן ונבזה, ודאי שאין שום ערך ומקום לעבודתו של נבזה כמוני. וחשבונות אלו יכולים להיות לפעמים הערכות נכונות של המצב והדור, ודייקא מפני שיש בהם אמת 'יסגא' ערך החופצה, כי המתוצף אינו חושש לכל זה, והוא משתמש עם הליצנות שנמצאת בשביה אצל עמלק, ומקיים 'וחשקת בה' ואומר לעצמו, אכן אני 'חרפת אדם ובזוי עם', אבל לא אכפת לי. אני לץ ואיני מפחד מזה שאני קטן ורחוק, אני אעמוד לפני המלך בגאווה דקדושה – עם כל החוצפא שיש בדבר – ואפתח פי בתפילה ותשבחות בשמחה ובהתלהבות, כאילו הייתי ראוי וחשוב לפני המקום.

לפעמים העבודה במעשה בלי מוחין

כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ וגו' לא תקח האם על הבנים (כב, ו-ז). בחז"ל (חולין פ"ב מ"ה) נקרא מצות שילוח הקן 'מצוה קלה', ומבאר האמרי-אמת שזה מפני שהיא מצוה שיכולים לקיים בלי הכנה, ואי אפשר לקיימה בדרך אחרת, וכמו שמביא רש"י 'כי יקרא פרט למזומן', וזה ההיפוך מרוב מצוות התורה שיש חשיבות וערך רב להכנה של מצוה – דוגמת חודש אלול שאנו נמצאים בו עתה, שהוא כולו הכנה לימים נוראים הבעל"ט – וידוע מהשפ"א שיש בחי' שההכנה של המצוה הוא גבוה יותר מהמצוה עצמה⁵, ושילוח הקן שא"א לעשות בה הכנה למצוה, נקראת מצוה קלה.

⁵ וכבר דברנו כמ"פ מהקוזיגלובער רב שביאר את זה לפי דברי מהר"ל ב'כאשר זמם ולא כאשר עשה', שהאדם דבוק יותר עם מחשבותיו מאשר במעשיו שיצאו מהכח אל הפועל, לכן עדים זוממים שהעידו שקר באחיהם ורצו לעשות לו רע אשר לא כדת, נענשים ב'כאשר זמם' כי עדיין הם דבוקים באותה רעה, ויש לקיים בהם 'ובערת הרע מקרבך', אבל אם כבר יצא זממם אל הפועל כבר יצא הרע מתוכם, ואין יכולים להיענש בכזה אופן. ומדה טובה מרובה, מי שמכין את עצמו ורוצה לעשות מצוה, וכל לבו ומוחו טרודים ועסוקים בענין המצוה, הרי נפשו ונשמתו דבקים וקשורים באותה מצוה. אבל בשעה שעושה את המצוה בפועל, כבר נחלש ענין המצוה בפנימיותו במידה מה, ולכן יש ענין בהכנה שהוא יותר גבוה.

הרמב"ן מביא סוד גדול בשם מדרש רבי נחוניא בן הקנה, ש'אם' מרמזת למוחין דבינה, והמצוה היא 'שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך', היינו לשלח את הבינה ולקחת המדות והמעשים שהם הבנים⁶. ביאור הענין הוא שאע"פ שאת המצוה בשלמות מקיימים רק עם הכנה ראויה ועם התבוננות בגודל סגולת המצוה וענייניה וכוונותיה, אבל לפעמים האדם מרגיש שהוא ניגש לקיים מצוה ולבו סתום לגמרי, הוא אינו מרגיש שום התעוררות והתפעלות בנפשו, ואז הוא נהיה 'אינגאנצען צוקלאפט ביי זיך', וחושב לעצמו איזה ערך יש למצוה יבשה שלי, הלא המצוה כתיקונה היא עם הכנה דרבה, בהתלהבות וחשק וקרבת אלקים, אבל אני בחי' 'אשר קרך', ואיני שייך למצוה הזאת. וצריך לדעת שלעת כזאת יש 'מצוה קלה', והקב"ה שואל מעמך 'אשר יקרא פרט למזומן', אם אין לך עכשיו מוחין וכוונות עמוקות בפנימיות המצוה, אל תפל רוחך אלא 'כאפ די מצוה' כמו שהיא וכמו שאתה, 'שלח תשלח את האם', תזרוק כל הכוונות וכל המחשבות וכל ההכנות, 'ואת הבנים תקח לך', ותקיים מעשה המצוה בשמחה ובשלמות בכל פרטיה ודקדוקיה כאילו היתה 'מצוה חמורה'.

ומביאים בשם הזוה"ק 'ואת הבנים תקח לך' – שע"י המצוה זוכים לבינה, ולכאור' זה דלא כמו שאמרנו ששילוח הקן הוא ענין של 'שלח תשלח את האם'. אך באמת יש לקיים שניהם, באופן שיוצא מזה דבר נפלא מאד, שאם אתה במצב שאין לך בינה ואינך מרגיש שום טעם במצוה, אבל אתה מתגבר ומקיים בעצמך 'שלח תשלח את האם', שאתה מהדר ועושה המצוה בשמחה בלי כוונה, בלי הכנה ובלי בינה אלא 'כשור לעול וכחמור למשא', עי"ז גופא תזכה שיפתחו לך מן השמים שערי בינה שערי הלב.

השבת נשמה וחיות של אחיך

וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם (כב, ג). חז"ל (ב"ק פא:): דורשים שאין חייבים רק על השבת ממנו אלא גם

⁶ כמו שלמדנו בריש תניא (פ"ג), שהמידות חג"ת נהי"ם הם תולדות היוצאות ממוחין חב"ד.

על השבת גופו, שאם רואים יהודי תועה בשדה שחייבים להראות לו הדרך אשר ילך בה. ויש לנו ללמוד ק"ו, אם על אבדת ממונו וגופו חייבים לטרוח להשיבה לבעליו, אבדת נשמתו עאכו"כ. אם אתה מבחין בחברך שנראה שהוא תועה ואינו במקומו, 'ער איז אינגאנצען פארלוירן ביי זיך', פניו מעידים כמאה עדים שלבו שבור ורצון, ואתה גם זוכר שלפני זמן מה היה יושב ולומד בהתמדה כאחד האדם ועתה הוא עובר תקופה קשה במיוחד, התורה הקדושה צווחת 'לא תוכל להתעלם', אל לך להמשיך בסדר היום שלך כאילו לא ראית, הרי למדנו השבת אבדת נשמתו מק"ו, 'השב תשיבם לאחיך', תחזיר לו קצת נשמה, תשיב לו קצת שמחה וחיות וטעם בחיים. וכל אחד יש לו סימנים מובהקים שעל ידיהם תוכל להחזיר לו אבדתו, אחד נהנה ביותר מגעשמאקע לומדות, ושני מ'שארפע חסידישע ווארט', ושלישי סתם שתבלה עמו ותדבר דברים בטלים שמענינים אותו, וכך ע"י שיראה שיש אחד שרואה בו 'אחיך', ואוהבו ודורש שלומו וטובתו, תחזור אליו רוחו כבראשונה.

ועתה שהגיעו כאן לקצמפ הרבה אורחים להשתתף בשמחתנו, ביניהם אלו שיצאו כבר מהשיבה ללמוד בישיבות אחרות ואחרים שב"ה התחתנו כבר, הזמן גרמא להדגיש ענין זה ביותר, שהרי כשיושבים בישיבה שבת אחים גם יחד, א"א לתעות ולהתרחק רחוק מדי, שהרי הסביבה וכותלי הישיבה מאחדים את החברים בהכרח. אבל אחרי שעוזבים הישיבה והולכים למקום חדש, ובפרט אחרי שמתחתנים ואין ישיבה שמאחדת את האדם עם ידידיו ואוהביו דורשי שלומו, אז צריך לזכור אזהרת התורה 'לא תוכל להתעלם'. תדאג לפגוש חברך ותדרוש ותחקור אם חסר לו כל מאומה, תרים טלפון ותדבר עמו לשמוע שהוא נמצא על דרך המלך, ואם אתה שומע שהוא קצת 'אבוד', אז תקיים השבת נשמתו ותחזק את רוחו 'והשבותו לו', באופן שרק חבר טוב יודע לעשות.

וידוע שגם הקב"ה מקיים את התורה, ולכן ע"י שאתה תטרח להשיב אבדת גופו ונשמתו של חברך, תעורר שגם בשמים ישיבו לך אבדתך, שהרי לכולנו יש 'אשת יפת תואר' אבודה ושבויה בין האויבים, ואנו משתוקקים כל יום למצוא אותה ולהשיבה למקומה הראוי בלבנו כ'אשה האהובה'. ובכלל, מי לא מרגיש לפעמים שהוא אבוד ונבוך קצת. לכן ע"י שאתה תשיב אבדת נשמת

אחיק, תזכה שיורו גם לך הדרך מן השמים, ויקיים הקב"ה בך מצות השבת אבדה, שיהיה לך טעם בתורה ותפילה וחיות דקדושה בעבודת ה'.

זכירת קליפת עמלק ומחייתו בזמני אחרית

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים (כה, יז). אנו קוראים פרשת זכירת מעשה עמלק פעמיים בשנה, ושתיהן בצאת השנה, פעם בחודש אדר, סוף השנה לחדשים, ושנית בחודש אלול, סוף השנה למנין השנים. ויש לשאול, דלכאורה ראוי יותר ללחום נגד עמלק, שהוא 'ראשית גוים' (במדבר כד, כ), בראשית השנה ולא באחרית שנה. אלא ביאור הדבר הוא שעמלק לוחם עמנו בדעת ותבונה, והוא מבין שאם יבוא לאדם באמצע תקיעת שופר או באמצע ליל הסדר, וינסה להכשילו באיזו עבירה חמורה או מחשבה רעה, בוז יבוזו לו. ולכן אע"פ שחוזקו של עמלק בבחי' הראשית, אבל הוא בוחר תמיד להחטיא ולהפיל 'את הנחשלים אחריו', לא בתקיעת שופר אלא בסוף השנה, שהאדם כבר עיף ויגע וסוּחב את עצמו לאט לאט, ולבו נשבר בקרבו על מצבו, אז בא עמלק ומכריז מלחמה 'לדחות אבן אחר הנופל', כדי שלא יוכל לקום ולא יבוא לעלות ולהתחזק כשמגיע הראשית. לכן יש לנו לזכור מעשה עמלק ולמחות שמו מתחת השמים דייקא בצאת השנה, בתקופת הנחשלים, כדי שנוכל להגיע לראשית השנה אחרי ניצחון ומחיית עמלק, ולקיים בעצמנו 'תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה'.

אמנם אף שתקופת צאת השנה הוא זמן מסוכן מפני עמלק, האורב לנו במסתרים כדי ללחום בנו, אבל הוא גם זמן המסוגל במיוחד לעליה. כידוע אמרתו של השר שלום מבעלזא עה"פ 'מה יפו פעמיך בנעלים' (שיה"ש ז, ב) דקאי על פעימות הלב של בני ישראל בשעת נעילת החג, שכל יהודי באשר הוא שם חושב לעצמו בשעת נעילת החג, הרי עברו עלי ימים כ"כ קדושים ונעלים, והייתי יכול להתעלות כ"כ ולהתדבק במצוות החג, המצות והד' מינים וסוכה ושופר וכו', וכבר עבר וחלף היו"ט ממני ולא ניצלתי את ההזדמנות כמו שבאמת רציתי, ואז פועם לבו וכואב מרוב חשק וגעגועים. ואלו פעמי הלב של האחרית חביבים מאד ויפים ביותר בשמים.

וזה הבדל גדול בין מרירות לעצבות, שעצבות היא קליפת עמלק, המחטיא את הנכשלים ע"י שהוא משפיל ומראה לאדם שממילא הוא חשוב כמת ואין ה' חפץ בו ואין ערך לעבודתו 'היש ה' בקרבנו אם אין - ויבא עמלק', ובכך מה בצע כי יתעמל ויעבוד את ה'. אבל מרירות אינה דבר שמשפיל את האדם, אדרבה פעימות הלב של כאב הן הנה סימני חיות. הרצון והתשוקה להתעלות ולהיות יותר טוב ולהתקרב לה', הם האחרית המביאה את האדם אל הראשית, להתחזק ולהתחיל עוד פעם ולעשות תשובה וקבלות טובות, ולכן מה יפו אלו ה'פעמין בנעלים'.

על כן עתה בצאת השנה, שחולפות בלב כל אחד מחשבות, אוי כמה הייתי יכול ללמוד יותר טוב בשנה שעברה עלי, כמה הייתי יכול להתרומם⁷, צריכים להיזהר שזה לא יהיה קולו של עמלק שמנסה לפגוע בכך כשאתה חלילה במצב של 'נחשלים', אלא 'תמחה את זכר עמלק', ויהיו אלו הכאבים שבלבך ענין של 'מה יפו פעמין בנעלים', שיביאך להתעלות ולהתחיל ראשית חדשה בקבלות טובות ובהתחלה חדשה.

סייעתא דשמיא במלחמה, וחודש אלול

כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע וגו' כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך (כג, י). השפ"א מדקדק שלכאור' היה יותר ראוי לומר 'ושמרת מכל דבר רע' שהרי 'ונשמרת' לישנא דממילא משמע. ומבאר דבר נפלא מאד, שעצם זה שהאדם יוצא למלחמה על האויב, זה עצמו הסגולה הכי גדולה

⁷ ובפרט שעכשיו היא השבת האחרונה בקעמפ, וזה ממש ענין נעילת החג, התקופה הנפלאה הזאת של הקיץ, הסדרים והחזרות ו'פארטאגס', וכל השיעורים כסדרם ולימוד ל'פומבי', השבתות והסעודות עם שירות ותשבחות ודברי תורה והתעוררות, השלש סעודות וכו', הלב פועם, 'איך וואלט געדארפט מער אריינכאפען', הלואי. זה מחשבה קדושה של 'מה יפו פעמין בנעלים'. אמנם יש להיזהר ביותר שחלילה לא יתגנב למחשבה זו מחשבת עמלק של 'אתה עיף ויגע... ולא ירא אלהים', חלילה.

שיזכה ל'ונשמרת' – לשמירה מן השמים, וכידוע הכלל בהל' מליחה (יו"ד סי' ע) 'אידי דטריד למיפלט לא בלע', שכאשר מולחים כמה חתיכות בשר ביחד אין חשש שמא יבלע חתיכה אחת את הדם שפלט חתיכה אחרת, שכיון שהחתיכות טרודות לפלוט דמן, אינן בולעות בזמן ההוא. וה"נ כאשר אדם הולך למלחמה על היצר הוא 'טריד למיפלט', שרוצה לבער את הרע מקרבו, לכן זה גופא נותן לו שמירה עליונה ד'לא בלע', שלא יכשל ולא יחטא.

ויש עוד לדקדק במה שהכתוב מדגיש 'כי תצא מחנה על אויביך', דהרי למלחמה אין יוצא היחיד או אפילו כמה לוחמים בודדים, שלהצלחת המלחמה נצרכים המעשים של מחנה שלם שעובדים ביחד, יש את אלו שמתקנין הדרכים ואת נושאי כלי זיין, וצריכים גם לבשל אוכל, להכין אוהלים וכו' עשרות ומאות מיני עבודות שונות, זולת בעלי הקרב שעומדים במערכה, ובלי שכל אחד יתן את חלקו אינם יכולים לצאת למלחמה. וכן הוא באדם, 'עיר קטנה', שיש בכל אחד כוחות רבים שטמונים בו, וכשלווחמים נגד היצר אין יוצאים על מידה אחת, אלא 'כי תצא מחנה', שחלק הרוגז והכעס ישמש לעמוד בעקשנות על הקבלות שקיבלת על עצמך, ומידת החסד תשמש לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב, וכמו שאמרנו לעיל, שגם כוח החוצפה והליצנות שהיא מידתו של עמלק, גם הוא חלק מהמחנה, שהרי אם בחור מגיע לביהמ"ד ורואה שהוא ריק מאדם, במקום לשבת וללמוד בשתיקה, הלץ יושב ולומד בקול רעש גדול, כי לא שת לבו לזה שאין כאן אדם והוא היחיד. וכן אם עומדים כמה בחורים בקבוצה ומדברים סרה על בחור אחר, המחוצף עומד על שתי רגליו ומוחה בהם בלי לחשוש מה הם יחשבו עליו וכמה שזה לא נעים. וע"י שהאדם יכניס כל כחות נפשו ויערוך אותם כגדוד במלחמה, יתקיים ביה 'ונשמרת מכל דבר רע'.

והתורה באה להודיע לאדם, 'כי תצא מחנה על אויביך' אינך הולך לבד, אלא 'ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויביך לפניך', הולך אין כתיב כאן אלא מתהלך, שהקב"ה הולך ביחד עם האדם, עוזר לו ותומך בו ומחזקו, ועי"ז שה' מתהלך' ביחד עמנו יכולים אנו ללחום ולהצליח, אבל כל זה בתנאי 'כי תצא', שאתה יוצא ללחום על האויב ועושה את המוטל עליך עם כל המחנה. ויש לנו לזכור תמיד שה' נמצא איתנו, וכמו שדרשו חז"ל (ספרי רנד) 'ונשמרת מכל דבר רע' שלה"ר מסלק את השכינה, שהאדם חושב מה בכך

שאמרתי כו"כ על פלוני, אבל התורה מזהירה 'ושב מאחריך', שאם אינך שומר את פיך תישאר בשדה הקרב מופקר לבר בלי השגחת ה'. וידוע שהחפץ חיים אמר שאינו יודע איך האדם אינו רועד מפחד מה'ושב מאחריך'.

להצילך ולתת אויביך לפניך נוטריקון אלול. אנו צריכים לזכור שבזמן חודש אלול, שאנו משתדלים לעשות תשובה והכנה לימים הנוראים⁸, הקב"ה מתהלך עמנו. וכידוע מבעל התניא (ליקוטי תורה, ראה) שכשהמלך יושב בארמונו קשה מאד לגשת אליו, ויש מחיצות לפניו ממחיצות בכדי שיוכל אדם פשוט לראות פני המלך וק"ו לדבר עמו, משא"כ כשהמלך בשדה יכול כל אחד לגשת אליו ולדבר עמו ולהתקרב אליו. וזה בחי' חודש אלול, שהמלך בשדה ומתהלך עמנו ועוזר לנו לעשות תשובה ולתקן אורחותינו להצילך ולתת אויביך לפניך. ולכן יש לנו להיזהר יותר 'ונשמרת מכל דבר רע' עם כל הפירושים. ורק כך נוכל להכניע את האויב.

חומר כבוד האדם

ארבעים יכנו לא יסיף פן יסיף להפתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך (כה, ג). איתא בגמרא (מכות כב:) 'כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב ארבעים, ואתו רבנן בצרו

⁸ ובאמת כל ענין חודש אלול מזכיר 'שבת אויפריף', שהרי ההכתרה הוא בר"ה ע"י השופר שאנו ממליכים את ה' על העולם, וחודש אלול הוא כמו האויפריף שמכריזים ויהיו נכונים ליום פלוני, באופן הראוי, בלבוש נאה ובמצב מכובד כראות להכתרת המלך. ויש כמה מעלות טובות בשמחת האויפריף מה שאין בחתונה, ראשית מכיון שהשבת הוא כ"ז שעות, יש זמן להיכנס לרגשי השמחה ולשמוח ולרקוד ובאמת להרגיש מצב של שמחה, ואילו בחתונה שכולה כמה שעות קצרות, העבודה הרבה יותר קשה. ושנית, מחמת אורך השבת יכול כל חבר רחוק וקרוב לגשת אל החתן ולשמוח איתו, משא"כ בחתונה. וזה ענין חודש אלול, שמי שמתעורר לעשות תשובה ולהכתיר את המלך בשעת תקיעת שופר, זו עבודה מאד קשה, ואולי אינו שייך להמליך את הקב"ה על כל רמ"ח ושס"ה ועל כל החיים וכל העולם במשך כמה שעות קצרות. וגם אין כ"כ זמן שבתוך המצב הזה תוכל להרגיש שאתה יכול לגשת אל המלך ולדבר אליו, אבל במשך חודש שלם יש יותר זמן להתבונן בזה שהקב"ה 'מתהלך' עמנו, ולדבר עמו ולהתקרב אליו, שנוכל לשמוח ולהכתירו ביום הדין.

חדא'. יש להבין מדוע באמת הורידו חז"ל מכה אחת, ולא מצינו בשאר עונשים שהקילו על העובר עבירה. הנה איתא במדרש (תנחומא ישן במדבר כח, מובא ברמב"ן כאן) 'ולמה ארבעים, אלא האדם הזה נוצר לארבעים יום, ועבר על התורה שניתנה לארבעים יום, ילקה ארבעים ויצא ידי עונשו'. מבאר חת"ס שיש כאן שני הטעמים, והנפ"מ ביניהם, שאם הטעם הוא שעבר על התורה שניתנה לארבעים יום, צריכים אלו המלקות להיות ארבעים שלמים, שהרי המ' יום שמשה רבינו היה במרומים היו שלמים כדחזינן מחטא העגל, שאירע ממה שלא המתינו עד סוף היום. ואם הטעם הוא מפני שפגם בקדושת נפש הישראלית שנוצר במ' יום, אין קפידא שיהיו מ' מכות מלאות, שהרי יום הראשון של היצירה אינו שלם והוא מן המנין. ומכיון שיש לנו כלל דקם ליה בדרכה מיניה יש לנו להלקות על הפגם החמור יותר, ובנידוד' השאלה היא האם מה שחטא האדם כלפי קדושת התורה חמור יותר, או מה שפגם בנשמת הישראלי חמור. וזהו דאמר רבא, כמה טפשאי אינשי שמכבדים את התורה יותר מת"ח, שהרי מזה שמצד קדושת התורה כתוב 'ארבעים יכנו', ומ"מ אתו רבנן ובצרו חדא כי אמרו שיותר חמור קדושת נשמת היהודי ה'גברא רבה' מקדושת התורה, וזה הטעם שלוקים ל"ט ולא מ'. והיינו סיפיה דקרא, 'פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך'. דהיינו אם לא תיזהר ותוסיף להכותו, הרי זה מפני שאתה רוצה להכות מ' שלמים, כי לדעתך קדושת התורה חמורה, וזה סימן ש'ונקלה אחיך לעיניך', שאינך מחשיב ומעריך כראוי את קדושת נשמת ישראל.

ויש לנו להתבונן בזה, איך שראו חז"ל בנשמת כל אחד ואחד מאיתנו 'גברא רבה', והפגם בקדושתו חמורה להם מפגם בקדושת התורה, וזה דבר נורא ואיום. לכן חלילה לנו לעבור על 'ונקלה אחיך לעיניך', היינו לזלזל ולהקל ראש בעיני עצמנו.

גג גבוה מצריך שמירה יתרה

כי תכנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בכיתך כי יפל הנפל ממנו (כב, ח). איתא בנועם אלימלך שכמו שהגג הוא השמירה של הבית מפני

הגשמים ומפני החמה, כן התורה היא הגג ששומר על האדם מפני כל מרעין בישיין המתרגשין לבוא לעולם, אבל צריכים להיזהר ביותר ב'ועשית מעקה לגגך', לעשות גדרים וסייגים סביב התורה הזו שקנית לעצמך, כי אם לא תעשה מעקה יש חלילה חשש 'פן יפול הנופל ממנו'. ביאור הדבר הוא, שככל שהאדם נופל ממקום גבוה יותר כך סכנתו גדולה יותר, עד שיכול לשבור עצמותיו וחלילה יכול למות. לכן אל יחשוב האדם שכיון שכבר קנה תורה וקדושה לעצמו, יכול הוא להיות בטוח בעצמו להתנהג כטוב בעיניו, אדרבה, דייקא מפני שהתעלית ונתרוממת אז הסכנה של 'כי יפול הנופל' יותר חמורה.

ולכן עתה לפני בין הזמנים יש לכל אחד להתבונן שב"ה יש לו גג יפה וחזק ששומר עליו, אלו הן התורה והתפילה שקנית והתעלית בהם בקיץ זה. אבל 'ועשית מעקה לגגך', שעתה יש ימים שאין בהם ישיבה ומסגרת, עשה אתה את המעקה לגגך, תקבע כמה שעות ביום שאתה לומד בהתמדה ובלי הפסק, תתפלל כדבעי במנין קבוע, ותגיע לפני זמן תפילה ותאמרנה מרישא ועד גמירא, כי חלילה אם תזלזל בענין המעקה יש חשש שתוכל לאבד כל הני מדרגות והשגות שטרחת ועמלת כ"כ לקנותם.

*

יה"ר שנזכור שאנו תמיד במלחמה על האויב ששבה מאיתנו את ה'אשת יפת תואר', ויש לנו לקיים 'ושבית שביו', לגאול אותה מן השביה ולבכר את פני האהובה על פני בן השנואה. אבל זה אך ורק אם אנו מוציאים את כל המחנה שלנו למלחמה, כל המידות והנטיות שלנו, ולרכוב על 'הפרידה אשר לי', להשתמש עם השור והחמור והסוס והכלב, עם המעלות של כל תכונות אלו נגד היצר, ובכך נוכל לעשות חבילות חבילות של מצוות, ולבוא מוכנים להכתרת המלך ב"ה, כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש.